

rendszeres vizsgálata bizonyára még bő példákhöz és eredményekhez vezet majd. Megemlítem, hogy Mapes Walter korcsma-dalát még Ráday Gedeon is lefordította s fölvetem a kérdést, hogy Falúdi allegorikus pásztor-idilljei nem függenek-e össze a karácsonyi misztériumjátékok pásztorvilágával.

A termékeny és termékenyítő dolgozatért hálásak lehetünk a szerzőnek. Meg kell azonban említenünk néhány — nem tárgyi — észrevételünket. Az egyik, hogy helyenként túlságosan kiszélesíti mondanivalóinak medrét; a másik, hogy a sohasem tagolt forma — majdnem hatodfél íven át megállás és lélegzet nélkül adja elő mondanivalóit — annál inkább megnehezíti az áttekintést, mert stílusa és gondolatmenete néha rapszodikus, szaggatott.

Gálos Rezső.

Hézszer László: Átöröklés, mint végzet. Budapest, É-n., 8-r., 227 lap.

Az élettani energiák folytonosságának szenteli szerzőnk könyvének bevezető és kissé hosszúra nyúlt fejezetét. Meglehetősen nehéz és tömör stílusban foglalkozik az anyag és energia kérdéseivel, majd áttér a szerves élet kérdésére, melyet az anyag degradációja egyik tünetcsoportjának tart. De hogy mikép jött létre, azt ennek ellenére nem magyarázza meg. Mindenesetre a lélekről is kijelenti, hogy elvesztette metafizikai jellegét abból a célból, hogy vegytanná és bonctanná materializálódjon. (sic!). Az élet fejlődéstörténete egyenértelmű szerinte a táplálkozás fejlődésmentével. Az ember is gastrocentrikus életfelfogású. Az aszketizmus a pathológia körébe tartozó erőmutatvány. Ez és hasonló elmékedések után a fajfenntartó szaporodásnak kérdésére tér át. Böven foglalkozik a szaporodás módjaival, a csiraplasma folytonosságának tanával, s ezt »energetikai szempont«-ból értelmezi, az egyént pedig az élettani folytonosság egy láncszemének tartja. A következő fejezet az élettani átöröklés kérdését tárgyalja. A történelmi előzmények után böven foglalkozik a chromosomák tanával, elismeri jelentőségüket, de úgy véli, hogy nagyobb jelentőséget tulajdonítunk nekik, mint amennyivel valóban bírnak. Az egész átöröklést az élő anyag vegytena egy csodás fejezetének vallja. A fiziológias anyagcsere előfeltételeit a faj átöröklés tárgyának, viszont a kóros anyagcserezavarok átöröklését familiáris jellegűnek véli. Erre bizonyítékul hozza fel a praecipitin reakciókat, valamint a Hirschfeld-féle bióchemiai vérindexet. Itt főleg Verzár vizsgálataira hivatkozik. Azt állítja, hogy a vércsoportok öröklésének végérvényes megállapítása még nem sikerült. Ezzel szemben épp a Hirschfeld-féle vérindex dőlt meg, s Bernstein a vércsoportok öröklődésének kérdését teljesen tisztázta, úgyhogy a szerzőnek ez az állítása már megcáfoltnak tekinthető. Viszont helyesen mutat rá arra, hogy az átöröklés a folytonosságot jelenti. A környezeti hatásokat illetőleg azt vallja, hogy azok öröklődnek. E téren első érvét Kammerer vizsgálatai szolgáltatták, kár azonban meg nem említenie, hogy Kammerer akkor, mikor egyik volt asszisztense vizsgálatainak megkorrigálását bebizonyította, öngyilkos lett, s így vizsgálatai nem fogadhatók el.

Szerzőnk a környezeti hatások érvényesülését a testen keresztüli behatásban, szomatikus indukcióban látja. A továbbiakban a kóros átöröklés kérdése foglalkoztatja. A csirakárosodást illetőleg elsősorban az alkoholnak

ártalmas hatását bizonyítja, s igen helyesen emeli ki annak meddőséget okozó hatását, majd az egyéni mérgeknek, végül pedig a syphilisnek és tuberkulózisnak a csirasejtekre gyakorolt hatását fejtegeti. Az utóbbi kapcsán a testalkat kérdését taglalja, azután az anyagcsere-zavarok öröklődését ismerteti, majd a rák öröklődésének problémájával és az egyéb átöröklhető családi betegségekkel foglalkozik. Közben azt állítja, hogy meddő igyekezet volna minden öröklött betegséget minden áron mendelezni. Erre vonatkozó meglehetősen merész nézetét Crelitzernak a monohybrid öröklésre vonatkozó nézetével támasztja alá. Ez utóbbi értelemben igaz is lenne ez az állítás, hisz természetes, hogy nem minden kezdemény öröklődik a monomer öröklés módjai szerint, mert hisz diméria, polymeria és allel öröklés is van, de mindezek csak megerősítik és nem döntik meg a mendelizmust. Bizony minden, ami öröklődik, mendelez. Az elmebetegségek egyrésznének öröklődésére mutat még rá a fejezetben, míg a következő a lelki átöröklés kérdését tárgyalja. Elsősorban a test és lélek viszonyát iparkodik spekulatív alapon meghatározni, majd a hormonoknak a lelki tulajdonságokra való hatását, Kretschmer alkattypusait ismerteti, s azt emeli ki, hogy a vérkémiája és az idegrendszer anatómiája képezik együttesen a lelki élet szerves tényezőit, amelyek minden bizonnyal öröklődnek. A bonctani és vegytani tényezőkre visszavezetett hajlamok átöröklése magában foglalja a lelki átöröklés összes előfeltételeit.

Igy a testi és lelki átöröklés »deduktív logikával« történt bebizonyítása után Galton módszereit és törvényeit ismerteti, anélkül, hogy ez utóbbiaknak a chromosoma-tan következtében történt elévüléséről beszámolna. Több példa ismertetése után a Mendel-féle mono- és »agyonkorrigált polyhybrid« öröklési schemák alkalmazása ellen tiltakozik. A továbbiakban a környezeti hatásnak kérdését, az ikrek problémáját, stb. tárgyalja s ismét lándzsát tör a szerzett tulajdonságok öröklődése mellett. Az ezután következő fejezetek: *Az átöröklés vallási és erkölcsi vonatkozásai* és *az Organikus végzet a természettudományos öröklési kérdésektől igen messze vezetnek*. Az előbbi fejezet alcímei: A vallásos érzés hajlamanalizise: az ektoderma túlzott érzékenysége, titokzatos félelem, metafizikai ösztön. A faji lélek és a vallás kapcsolata. Az erkölcsiség élettani értelmezése. A morális és a szociális hajlam azonosága. A szociabilitás átöröklődése. Az ősök szelleme. Ebben az erkölcsiség öröklődésével foglalkozva ezt a szociabilitás másodlagos tünetének tartja, s így lehetségesnek gondolja az erkölcsi átöröklést, mint a szociális átöröklés függvényét. Az utódokra nézve azt vallja, hogy oly mértékben szociálisak, mint amennyiben az ősöktől öröklött hajlamok meghatározzák. Az erkölcsiség problémája egyenértelmű az individualizmus és kollektívizmus problémájával. A vallás nem szellemi epiphenomen, hanem a szellemi élet fejlődésének egy differenciátlan állapotja. A vallásos rendszer az átöröklött faji lélek különleges komplementje. Minden vallás a faj lelkének egy érzékfölföltti vetülete. Végül az utolsó fejezet alcímei: *A végzet problémája a multban*. Egyetemes determinizmus. Belső végzet. Az evolúció és átöröklés szerepe az egyéniség kialakulásánál. Eredendő bűn. Szabad akarat. Organikus tényezők szerepe a fajok életében. A kultúrák hanyatlásának energetikai

értelmezése. E fejezetből az ösveszteség kérdésének tárgyalásán kívül, az élettani átöröklés determinizmusát, a fajok és nemzetek meghatározott sorsára vonatkozó részletét, a kultúrák pusztulásának kérdését, a gyermekszám elapadását említjük meg. Végül idézzünk még az utolsó sorokból: A kultúra egy olyan kozmikus jelenség, amely tökéletesen beleilleszkedik a világ folyamatának jelenlegi fejlődési fokába és alaposan kiveszi a maga részét az egyetemes destrukcióból.

Mindezek után a szerző az egyetemes determinizmus fontosságának hangsúlyozásával fejezi be művét, mert »ez helyreállítja a mikrokozmosznak a makrokozmoszsal való szolidaritását és az emberi akaratot összhangba hozza a világakarattal«. Hogy hogyan azt azonban itt sem említi, ép úgy mint már több helyen.

A szerző tehát az átöröklés kérdésével bőven és alaposan foglalkozott anélkül azonban, hogy természettudományi oldalát teljesen magáévá tette volna. Így azután néhány eredmény helyes csoportosítása mellett inkább sajátos filozófiai eszméit írta le könyvében, melyek jellemzése céljából utalok az idézett részletekre s melyek a pedagógus várakozását nem elégítik ki. A könyvnek nevelői szempontból való tanulságai tehát voltaképpen homályban maradnak.

Malán Mihály.

4ff. Zibolen Endre: Szociális érás az iskolában. Budapest, 1939. S-r., 188 l.

Quintilianus óta elismert igazság, hogy az iskola annyira kedvező légkört biztosít a növendék fejlődése számára, hogy az semmivel sem pótolható. Nagy előnye, hogy ott a tanulók olyan társas közösségekben élnek, amelynek nevelő hatása alkalmas arra, hogy őket nemcsak egyéni hivatásukra, hanem szociális feladataikra is kellően előkészítse.¹ Ezért szentel Imre Sándor Neveléstan-ában külön fejezetet »Az iskolai osztály«-nak, és fontosnak tartja ennek a kérdésnek a tisztázását is, hogyan kell és miképen lehet az egyes tanulókat iskolai feladatok útján a szabadság felé vezetni.

Újabban, — egyfelől a munkaiskola gondolatának, másfelől a szociálpedagógia eszméjének hatása alatt, — világszerte egyre élelnebb az érdeklődés az iskolák (iskolai osztályok) belső élete iránt. Igyekeznek kikutatni a közösségesítő társadalmi nevelés alakjait és módjait, mert ezek ismeretere ma már minden nevelőnek egyaránt szüksége van.

Az iskolai osztályok társadalmi összetevődöttségének és szociális folyamatainak világos látása teszi lehetővé a tanár számára azt, hogy nevelői eljárásaival bekapcsolódjék ezekben a folyamatokba, illetőleg jelenségekbe, s megfelelő beavatkozással előmozdítsa vagy gátolja őket. Nem is lehet másképp a tanulóknak a közösségi életre való előkészítését biztosítani, mint az iskolai osztály közösségi életének ilyen alkalomszerű, de következetes és fokozatos alakításával. »Az bizonyos, hogy az osztály minősége majdnem ugyanolyan sorsdöntő a növendék belső fejlődésére nézve, mint az, hogy milyen családnak a leszármazottja és milyen az otthoni élete«²

¹ L.: Weszely Ödön: A korszerű nevelés alapelvei. 128 l.

² L.: Imre Sándor i. m. 245. l.